

**การสังเคราะห์แนวคิดทางสังคมการเมือง
ของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต)*
The Synthesis of Social Political Thoughts
of Somdet Phra Buddhakosajarn (Prayut Payutto)**

พร-ศิลาศักดิ์ สุเมโธ (บุญทอง), ปิยลักษณ์ โพธิ์วรรณ และวินัย พงศ์จริญ
Phra Silasak Sumato (Boontong), Piyaluk Potiwan and Winai Poncharoen
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Maha sarakham University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: silasak9@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวความคิดทางสังคมการเมืองของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) เป็นการวิจัยเอกสาร (Document Research) และการสัมภาษณ์ (Interview) โดยใช้แหล่งข้อมูล 2 แหล่ง คือ 1) เอกสารชั้นต้น (Primary Source) ได้แก่ งานเขียน งานรวบรวมปาฐกถาของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) โดยตรงตลอดจนคำบรรยายของท่านที่ปรากฏอยู่ในสิ่งพิมพ์ต่างๆ รวมไปถึงที่ปรากฏในสื่อออนไลน์ เอกสารที่เป็นข้อมูลได้ คือ เอกสารที่มีเนื้อหาทางการเมืองและเอกสารอื่นที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกัน 2) เอกสารชั้นรอง (Secondary Source) ได้แก่ งานเขียนวิทยานิพนธ์ งานวิจัย งานปาฐกถาที่มีผู้กล่าวถึงสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) และการวิพากษ์ผลงานของท่านโดยนักวิชาการต่างๆ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การสืบค้น สังเคราะห์รวบรวม เอกสารที่เกี่ยวข้องด้วยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดทางการเมืองของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาโดยตรงท่านมองการเมืองว่าการเมืองคืองานของรัฐหรืองานของแผ่นดิน โดยเฉพาะ ได้แก่ การบริหารราชการแผ่นดินเป็นงานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมให้สังคมอยู่อย่างมีความสุขมีความสงบเรียบร้อย ภายใต้การบริหารของรัฐซึ่งมีนักการเมืองทำหน้าที่นำนโยบายของรัฐไปพัฒนากิจการบ้านเมืองให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชน ในกิจการทางการเมืองนั้นต้องอาศัยหลักการทางการเมืองที่ตนนอกเหนือจากที่มีหลักกฎหมายอยู่แล้ว ท่านยังให้ความสำคัญในหลัก

*ได้รับบทความ: 2 ธันวาคม 2562; แก้ไขบทความ: 23 ธันวาคม 2562; ตอรับตีพิมพ์: 26 ธันวาคม 2562

Received: December 2, 2019; Revised: December 23, 2019; Accepted: December 26, 2019



จริยธรรมคุณธรรมเพื่อใช้ในการตรวจสอบตนเองของนักการเมือง หรือเพื่อให้สังคมตรวจสอบ ความชอบธรรมแนวคิดทางการเมืองของท่านแบ่งออกได้ 2 ประการ คือ ประการแรกมีคุณค่าทางด้านจริยธรรมการเมืองจะต้องก่อให้เกิดประโยชน์กับมนุษย์และสรรพสิ่งอื่น คือเกิดประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและเป็นประโยชน์ต่อสังคม ระบบการเมืองต้องมีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาผลประโยชน์ ของรัฐและประชาชนอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข ประการที่สอง รูปแบบการปกครองท่านเห็นว่ารูปแบบการปกครองใดก็ตามจะต้องอิงหลักธรรม จึงจะเป็นการปกครองที่ดีที่สุด ไม่ว่าจะเป็นแบบราชาธิปไตยที่เป็นธรรมาธิปไตยหรือแบบประชาธิปไตยที่เรียกว่า ประชาธิปไตยแบบธรรมาธิปไตยก็ตาม ท่านเห็นว่าถ้าเป็นระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่เป็นธรรมาธิปไตยคือการปกครองแบบคนดีหลายคนดีกว่าการปกครองที่มีคนดีเพียงคนเดียวถือว่าเป็นการปกครองที่ดีที่สุด ซึ่งแนวคิดของท่านมีเจตนารมณ์ที่มีจุดมุ่งหมายคือสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในหมู่มวลมนุษย์

คำสำคัญ: แนวคิดทางสังคมการเมือง; สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต)

Abstract

The research serves specific purposes to examine Somdet Phra Buddhakosajarn's (Prayut Payutto), political socio-thoughts. It is derived from the documentary research and interviews with implementing two sources of data. The primary source comprises his own writings, collections of keynote lectures from numerous printed matters and the online platforms. The data treated as the target essence deal with political domains and other data do with relevant fields. The secondary source embraces writings, theses, researches and speech addresses as quoted by others, as well as academicians' critical debates on his writings written in Thai and English versions. The research devices are surfing the Internet, synthesizing data and collecting them from relevant sources to undergo the research.

Findings have shown that: his political socio-thoughts result from his direct experiences in Buddhism. He views politics as state's affairs or national jobs. Particularly, implementing policies on public administration has the main objective to restore peace and order of the society so that societal members live their peaceful lives under State's public administration. In this case, politicians acting as policy holders perform their duties by implementing policies to formulate its affairs to reap benefits to people. Also, he



firmly states that political affairs should solely depend on political principles other than existing rules of law. Most importantly, he focuses on rules of ethics and morality to have politicians use such rules as a self-assessment tool, or let societal members counter-check politicians' decency of ethics and morality. His political socio-thoughts can be divided into two headings. The first one embraces ethical values in politics to reap benefits to human beings and other things-oneself, others and their society. He adds that an entirely political system must be equipped with the key aim to protect State's benefits that prompt people to live their lives peacefully. The second heading utters, according to P.A. Payutto, that no matter either absolute monarchy, democracy, or religious righteousness-based ruling, the righteousness-based democracy (Dhammadhipatayya) is the most excellence of them all. His reason has it that this type of ruling supervised by a number of brilliant people with ethics and morality is nobler than that performed by one bright person. It is obvious that intention of his attitudes toward politics aim to create peace and bliss among humankind.

Keywords: Social and Political Thoughts; Somdet Phra Buddhakosajarn (Prayut Payutto)

1. บทนำ

จากประวัติศาสตร์ชาติไทยนั้นพระมหากษัตริย์ได้อาศัยพระพุทธศาสนาเป็นกลไกหนึ่งในการปกครอง ซึ่งเห็นได้จากพระปณิธานของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยึดมั่นและมีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง พระองค์มีพระราชปณิธานที่สะท้อนให้เห็นว่า พระมหากษัตริยาธิราชแห่งสยามประเทศทรงเป็นนักปกครองและบริหารราชการแผ่นดินด้วยหลัก 3 ประการ คือ 1) ทำนุบำรุงฝ่ายพุทธจักรคือพระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ให้บริสุทธิ์เที่ยงธรรม 2) รักษาความมั่นคงและเสถียรภาพของพระราชอาณาจักร และ 3) บำรุงการอยู่ดีกินดีและจิตใจ

ของประชาชน และการสร้างข้าราชการให้มีประสิทธิภาพ พระราชปณิธานทั้ง 3 ประการจึงเป็นหัวใจสำคัญของการปกครองบ้านเมืองของพระองค์ท่าน และยังทรงวางรากฐานระเบียบการบริหารราชการแผ่นดินขึ้นใหม่ให้เหมาะสมแก่กาลสมัยด้วยนโยบายสำคัญ คือ การสร้างความมั่นคงให้บ้านเมืองทั้งในฝ่ายพุทธจักรและอาณาจักร (Wirawan, 2012 : 150-160) หลักการในพระพุทธศาสนาจึงเป็นรากฐานที่สำคัญของแนวความคิดทางการเมืองและอำนาจของผู้ปกครองที่ผู้ปกครองยึดเป็นแนวทางบริหารประเทศ ได้รับการยอมรับจากผู้ใต้ปกครองอย่างปราศจากข้อโต้แย้งหลักธรรมในพระพุทธศาสนาจึงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย



โดยไม่คำนึงถึงกาลเวลา การที่พระพุทธศาสนา
ยังคงมีบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองอยู่ก็เพราะ
ว่าสังคมจะคงอยู่ได้ก็เพราะมีกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม
เป็นเครื่องค้ำจุน ซึ่งเป็นรากฐานของกฎเกณฑ์ต่างๆ
ที่มีไว้สำหรับความคงอยู่ ความเจริญและความปกติ
ของสังคม ผู้ปกครองจะมีอำนาจปกครองได้ต่อเมื่อ
สามารถอ้างเหตุผลสนับสนุนความชอบธรรมใน
อำนาจการปกครองของตน (Suksamran, 1985 :
4) พระสงฆ์ในฐานะผู้มีบทบาทในการยึดเหนี่ยว
จิตใจของสังคมชุมชน ได้เข้ามาเป็นแกนกลางใน
การเชื่อมความสัมพันธ์ของผู้ปกครองกับประชาชน
ให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข บนพื้นฐานหลัก
พระธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา ที่ให้คน
รู้จักปฏิบัติ ปฏิบัติชอบ มุ่งสู่ความสุขที่ยั่งยืน คือ
ความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งมวล พุทธศาสนานั้น
เป็นเสมือนหัวใจของคนไทยและเป็นสิ่งที่มีมาคู่กับ
สังคมไทยและแผ่ซ่านเข้าไปในกระแสความคิดของ
คนไทยหรือจัดเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยแนว
ความคิดของพระพุทธศาสนาได้ให้กรอบแนวคิด
ทางด้านการเมืองการปกครองไว้อย่างหลากหลาย ประการ
เช่น รูปแบบการปกครองแบบอัตตาทิปไตยแบบ
โลกาธิปไตย และแบบธรรมาธิปไตย (Maliwawan,
1985 : 25) ซึ่งเป็นการแสดงกรอบแนวคิดเรื่อง
รูปแบบการปกครองที่มีปรากฏอยู่ในโลกซึ่ง
พระพุทธองค์เองก็ทรงบริหารการคณะสงฆ์ภายใต้
รูปแบบการปกครองแบบ ธรรมาธิปไตยในลักษณะ
ของการใช้อำนาจแบบยึดหลักธรรมเป็นเกณฑ์ใน
การปกครอง หากรัฐใดใช้รูปแบบการปกครองที่ดี
แต่หากไร้ผู้ปกครองที่มีคุณธรรมแล้วบ้านเมืองนั้น
ก็จะเป็นความสุข ดังปรากฏในพุทธพจน์ที่ว่า

(Tripitaka 21/70/71) เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไปถ้าโค
จ่าฝูงไปคดเคี้ยวโคทั้งฝูงก็ไปคดเคี้ยวตามกัน ในเมื่อ
โคจ่าฝูงไปคดเคี้ยวในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้
รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม
ประชาชนชาวเมืองนั้นก็จะประพฤติไม่เป็นธรรม
ตามไปด้วย หากพระราชาไม่ตั้งอยู่ในธรรมชาว
เมืองนั้นก็จะอยู่เป็นทุกข์ เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจ่า
ฝูงไปตรงโคทั้งฝูงก็ไปตรงตามกัน ในหมู่มนุษย์ก็
เหมือนกันผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้น
ประพฤติชอบธรรมประชาชนชาวเมืองนั้นก็จะ
ประพฤติชอบธรรมตามไปด้วย หากพระราชาตั้งอยู่
ในธรรมชาวเมืองนั้นก็จะอยู่เป็นสุข เมื่อเวลาได้ผ่าน
ไปตามยุคสมัย มีปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาได้นำ
เอาหลักการหรือแนวคิดทางการเมืองของพระพุทธ
ศาสนาไปตีความและปรับประยุกต์ให้เกิด
ประโยชน์และเข้าได้กับคติและความเชื่อของสังคม
ให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับสังคมไทย
มากที่สุด สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์
ปยุตโต) เป็นพระสงฆ์อีกรูปที่ได้นำความสนใจ
ในการเปลี่ยนแปลงของสังคมการเมืองไทยอย่าง
ใกล้ชิด และได้มีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางแก้ไข
ปัญหาโดยตลอด โดยกระทำในขอบเขตที่
เหมาะสมกับสมณเพศผ่านทางการปาฐกถาธรรม
บรรยายธรรม และงานนิพนธ์ต่างๆ ซึ่งผลงานทาง
วิชาการของท่านนั้นไม่ว่าท่านจะกล่าวถึงการเมือง
โดยตรงหรือไม่ก็ตามจะมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน
ประการหนึ่งก็คือการมุ่งแก้ปัญหาสังคมการเมือง
ไทยการสร้างประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นในสังคมไทย
โดยยึดวัฒนธรรมไทยเป็นหลักความคิดในการ
พยายามแก้ไขปัญหาสังคมการเมือง แนวคิดของ



ท่านจึงจัดได้ว่าเป็นความคิดทางการเมืองที่มุ่งต่อการปรับปรุงแก้ไขสังคมที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น จึงมีประโยชน์ในการช่วยให้เข้าใจถึงการมองปัญหาสังคมการเมืองไทยและแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวของท่านซึ่งในฐานะที่ท่านเป็นนักปราชญ์ที่เป็นที่เชื่อถือยอมรับกันทั่วไปทั้งฝ่ายฆราวาสและฝ่ายสงฆ์ความคิดของท่านย่อมมีอิทธิพลต่อสังคมในระดับหนึ่ง (Wikipedia, Open Encyclopedia, 2018)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) ท่านมีแนวคิดในการพัฒนาสังคมและการเมือง โดยท่านได้ดัดแปลงสังคมและการเมืองในแนวคิดของท่านให้เป็นแบบพุทธโดยได้อิงหลักธรรมคำสอนในพระไตรปิฎก ความคิดของท่านไม่ได้เป็นอุดมคติอันเลิศลอย แต่เป็นการมองสังคครอบด้าน ท่านได้มองการเมืองว่าเป็นเรื่องของการจัดระเบียบ ปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมายของธรรมชาติ เพื่อคนหมู่มากจะอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก โดยไม่ต้องใช้ศาสตร์โดยไม่ต้องใช้อาญา ดังนั้นในมุมมองของท่านจึงเสนอว่าถ้ามนุษย์มีอิสรภาพทางสติปัญญาในเรื่องการเมืองก็ต้องคิดกันเสียใหม่ ปรับปรุงกันเสียใหม่แล้วการเมืองก็จะหมุนมาในทางซึ่งตรงและสุจริตโลกนี้ก็มีสันติภาพได้ ความคิดของท่านในส่วนนี้ จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นเรื่องเกี่ยวกับการเมืองและการพัฒนาประชาธิปไตยตามหลักพุทธธรรม ซึ่งทัศนะของท่านที่กล่าวไว้ในส่วนของการเมืองนั้น อาจเป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำไปพัฒนาสังคมและการเมืองได้อย่างสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยในยุคปัจจุบัน ดังนั้น จึงเป็นประเด็นที่น่าศึกษาเป็นอย่าง

ยิ่งว่าในกรอบทางความคิดและ อิทธิพลของสังคมที่มีต่อนักปราชญ์สำคัญทางพระพุทธศาสนาอย่างสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) นั้นคืออะไรและอะไรคือแกนหลักสำคัญทางด้านแนวคิดทางการเมืองของท่านและเราจะสามารถประยุกต์แนวคิดทางการเมืองของท่านมาใช้ในการพัฒนาการเมืองการปกครองหรือการให้บริการทางวิชาการเพื่อสร้างความคิดที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองทางพระพุทธศาสนาได้อย่างไร

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวความคิดทางสังคมการเมืองของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต)

3. วิธีดำเนินการวิจัย

สำหรับการกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (Methodology) ตามการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (Methodology) โดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) อันประกอบไปด้วยกระบวนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารหรือการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มาใช้ในการดำเนินกระบวนการวิจัยอันมีสาระสำคัญโดยสรุปดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ข้อมูลระดับปฐมภูมิ (Primary Data) ได้แก่ งานเขียน งานรวบรวมปาฐกถาของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) โดยตรง



ตลอดจนคำบรรยายของท่านที่ปรากฏอยู่ในสิ่งพิมพ์ต่างๆ รวมไปถึงที่ปรากฏในสื่อออนไลน์ เอกสารที่เป็นข้อมูลได้ คือ เอกสารที่มีเนื้อหาทางการเมือง และเอกสารอื่นที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกันและข้อมูลระดับทุติยภูมิ (Secondary data) ได้แก่ งานเขียน วิทยานิพนธ์ งานวิจัย งานปาฐกถาที่มีผู้กล่าวถึงสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) และการวิพากษ์ผลงานของท่านโดยนักวิชาการต่างๆ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2. ขอบเขตการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของหลักพุทธธรรมและการเมืองผ่านทัศนะของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) นั้น มีข้อจำกัดประการหนึ่งในเรื่องการตีความหมายเมื่อกาลเวลาเปลี่ยนแปรไป การตีความจึงอาจจะเปลี่ยนไปได้ตามการพัฒนาทางด้านกาลเวลาและบริบท ดังนั้น การศึกษาวิจัยนี้จึงจะกำหนดขอบเขตของการศึกษาในเรื่องทัศนะของท่านผ่านงานเขียนและงานรวบรวมปาฐกถาของท่าน ตลอดจนคำบรรยายของท่านที่ปรากฏอยู่ในสิ่งพิมพ์ต่างๆ รวมไปถึงที่ปรากฏในสื่อออนไลน์ รวมถึงงานเขียน วิทยานิพนธ์ งานวิจัย งานปาฐกถาที่มีผู้กล่าวถึงสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) และการวิพากษ์ผลงานของท่านโดยนักวิชาการต่างๆ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ในช่วงเวลาระหว่าง ปี พ.ศ. 2514-2562 โดยเน้นประเด็นไปที่ตัวแปรดังที่กล่าวมาแล้ว

3. เครื่องมือการวิจัยในการนำมาใช้สำหรับกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (Methodology) ครั้งนี้เนื่องจากการวิจัย

ได้กำหนดกระบวนการวิธีการวิจัย (Methodology) โดยการใช้กระบวนการวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) นั้น ประกอบไปด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแนวทางหนึ่ง โดยการศึกษาและค้นคว้าจากเอกสารทางวิชาการ ตำรา ตลอดจนผลงานวิจัยประเภทต่างๆ รวมทั้ง ข้อมูลจากการค้นคว้าทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์หรือข้อมูลที่ได้มาจากเว็บไซต์ทางอินเทอร์เน็ต เพื่อนำมาใช้ในกระบวนการสร้างพื้นฐานขององค์ความรู้อย่างบูรณาการในทางวิชาการเกี่ยวกับการสังเคราะห์แนวคิดทางสังคมการเมืองของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) โดยเบื้องต้นก่อน อันเป็นแนวทางประการสำคัญในการนำไปสู่การสร้างเครื่องมือที่สามารถนำไปใช้ในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลทางวิชาการที่มีประสิทธิภาพต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาในลักษณะกรณีศึกษา (Case Study) เป็นการศึกษาการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและข้อมูลจากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศนั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในระดับปฐมภูมิ (Primary Data) และระดับทุติยภูมิ (Secondary data) ประเภทต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ รายงานการศึกษาวิจัยและผลงานวิจัยประเภทต่างๆ เป็นต้น เพื่อนำมาใช้เป็นส่วนประกอบในกระบวนการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลในการวิจัย



5. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นมีเป้าหมายเพื่อจัดระบบของข้อมูลเป็นกระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ เชื่อมโยงหาข้อสรุปตีความหมายเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาอย่างลึกซึ้ง ผู้วิจัยมีกระบวนการรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร (Documentary research) ทั้งเอกสารชั้นต้น (Primary Source) เอกสารชั้นรอง (Secondary Source) โดยได้พิจารณาหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกเอกสารที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย มีความถูกต้อง (Authenticity) มีความน่าเชื่อถือ (Credibility) มีความเป็นตัวแทน (Representativeness) และมีความหมายชัดเจน (Meaning) เป็นกระบวนการวิเคราะห์โดยการเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ภาพรวมไปสู่การวิเคราะห์ประเด็นย่อยของกระบวนการวิเคราะห์ตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพแล้วจึงนำมาวิเคราะห์สรุปเชิงเนื้อหา และนำเสนอในเชิงพรรณนาอธิบายประกอบเหตุผลตามแนวทัศนะของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต)

4. สรุปผลการวิจัย

ความสัมพันธ์ของสังคมไทยทางเศรษฐกิจและสังคมมีความสลับซับซ้อน มีความตื่นตัวต่อความเจริญทางด้านเทคโนโลยีและสื่อสารมวลชน มีการสร้างค่านิยมการบริโภคภายใต้ระบบทุนนิยม พระพุทธศาสนาจะเป็นตัวที่จะปรุงแต่งสังคมให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของสังคมไทย พระพุทธศาสนาจะมีประโยชน์ในการช่วยแก้ไขปัญหาสังคมการเมืองไทยได้ และมีพลังในการที่จะสร้างสรรค์สังคมไปในทิศทางในด้าน

สังคมของตนให้ดีขึ้นมากกว่าที่เป็นอยู่ ดังนั้นเมื่อจะกล่าวถึงการจะนำพระพุทธศาสนามาช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น จะต้องเริ่มต้นที่การปฏิรูปสถาบันสงฆ์อย่างจริงจังก่อนเพราะพุทธศาสนานั้นเป็นสภาพแวดล้อมส่วนใหญ่ของสังคมไทยคือเป็นรากเหง้าของวัฒนธรรมไทย ศาสนาจึงเป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาสังคมการเมืองไทยให้พ้นจากสภาพวิกฤตของปัญหาที่กำลังเป็นอยู่ได้นักคิดที่เห็นว่าการแก้ไขปัญหาสังคมการเมืองไทยต้องเริ่มที่ระดับจุลภาคก่อนโดยนำพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ที่เด่นๆ ก็คือสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) ซึ่งท่านได้รับอิทธิพลโดยตรงจากพระพุทธศาสนาและเป็นพระสงฆ์ที่มีความสำคัญกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยและยังเป็นพระสงฆ์ที่ยอมรับเอาแนวความคิดใหม่ๆ (Phrarajavaramuni (Prayut Payutto), 1989 : 6-8) ซึ่งแนวคิดทางสังคมการเมืองของท่านไม่ได้เป็นอุดมคติอันเลิศลอยแต่เป็นการมองสังคมรอบด้านที่เป็นอยู่ด้วยความสนใจในการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ซึ่งแนวคิดของท่านจึงมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมไทยอย่างใกล้ชิด ในช่วงที่สังคมไทยมีการยอมรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาทำให้ประเทศไทยนั้นมีความเจริญรุดหน้าในหลายๆ ด้าน แต่ในความเจริญได้มีการก่อให้เกิดปัญหาขึ้นตามมาเช่นกัน ทั้งปัญหาการเสื่อมลงของคุณค่าทางด้านจิตใจ ขณะที่มีการพัฒนาด้านวัตถุขึ้นได้เจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ในทางกลับการพัฒนาทางด้านจิตใจกลับเสื่อมถอยลง สังคมที่ดีในทัศนะของพระพุทธเจ้า แม้จะเป็นสังคมธรรมาธิปไตยแต่ก็ไม่ใช้สังคมใน



อุดมคติในรูปแบบสังคมในยุคพระศรีอาริย์ คือ สังคมที่เชื่อกันว่าสมาชิกประพุดิธรรมล้วนหน้ามี ความเท่าเทียมกัน เสมอกัน เป็นสังคมที่อุดม สมบูรณ์เพียบพร้อมไปด้วยทุกสิ่งทุกอย่างซึ่ง เป็นการพัฒนาที่ไม่สมดุลที่เขาเรียกว่า “ทันสมัยแต่ ไม่พัฒนา” สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้เสนอแนะทางแก้ไขปัญหาสังคม การเมืองด้วยการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของสังคม ไทยท่านพยายามยืดยาดอยู่บนวัฒนธรรมของคน ซึ่งได้ปรับประยุกต์เอาสิ่งที่ดีงามมาใช้ โดยให้ รัฐบาลสร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนให้ มั่นเกิดขึ้นในสังคม โดยสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) เห็นว่าความมั่นคงและรอบรู้ใน ฐานวัฒนธรรมของคนเท่านั้นจึงสามารถนำเอา วัฒนธรรมที่แตกต่างมาใช้ให้เกิดประโยชน์เช่นนั้น จะทำให้เกิดโทษได้ การพัฒนาสังคมโดยยึดถือเอา วัฒนธรรมของคนอื่นเป็นหลักโดยละเลยวัฒนธรรม ของตนจึงเป็นการพัฒนาที่ผิดแนวทางท่านจึงได้ เปรียบเทียบการพัฒนาโดยลอกเลียนแบบ วัฒนธรรมตะวันตกเป็นหลักเอาไว้ว่า “การรู้จักวิธี ปลุกข้าวสาลีนั่นมันไม่เพียงพอที่จะสามารถทำนา ข้าวเจ้าให้ได้ผล” (Phrarajavaramuni (Prayut Payutto), 1998 : 136) สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) เห็นว่าวิธีการแก้ปัญหาสังคม การเมืองนั้นจะต้องเน้นหนักในการศึกษาโดยถือ เอาการศึกษาเป็นหลักการศึกษาเท่านั้นที่จะเป็น อุปกรณ์ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ท่านจึงแนะนำให้รัฐ นั้นขยายและปรับปรุง ส่งเสริมการให้ศึกษาให้แพร่ หลายและทั่วถึง ระบบการศึกษาจะต้องสอดคล้อง กับความเป็นจริงของสังคมไทย เพราะวัฒนธรรม

การศึกษาตะวันตกนั้นไม่เพียงพอที่จะทำให้คนใน ประเทศไทยไปสู่สันติสุขหรืออยู่รอดปลอดภัยได้ ดังนั้นการศึกษาต้องเริ่มที่วัฒนธรรมไทยที่เป็นฐาน ภูมิปัญญาคือเน้นจริยธรรมจะสร้างคนให้มีระเบียบ วินัยมีสติที่จะยับยั้งชั่งใจ และเป็นบุคคลที่มีปัญญา รอบรู้ที่จะช่วยตัวเองและทำประโยชน์ต่อสังคมได้ ซึ่งในกระบวนการที่จะแก้ไขปัญหานั้นสถาบันสงฆ์ จะต้องเข้ามามีบทบาทในการเป็นผู้นำทางด้าน จริยธรรม คุณธรรมและสติปัญญา ดังที่กล่าวมานั้น บทบาทในการที่จะแก้ไขปัญหาสังคมการเมืองจะ เกิดขึ้นได้จะต้องมีการปรับปรุงการศึกษาของพระ สงฆ์ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม สถาบันสงฆ์ควรมีบทบาทในการช่วยปรุงแต่งให้ สังคมไทยเป็นไปในแนวทางที่ดี ซึ่งในขณะเดียวกัน นั้นสถาบันสงฆ์ก็เป็นผลผลิตของสังคมด้วย ดังนั้น การแก้ไขปัญหาสังคมการเมืองจึงเป็นหน้าที่ของทุก ฝ่ายที่จะต้องร่วมมือกัน การที่จะพยายามแยก สถาบันสงฆ์ให้ออกไปไปห่างจากสังคมไม่เกี่ยวข้อง กับทางโลกนั้นกล่าวได้ว่าไม่เข้าใจสภาพของสังคม ไทยดีพอ การที่จะแก้ไขปัญหาก็ประสบผลสำเร็จ นั้นเราทุกคนจะต้องเข้าใจถึงสังคมวัฒนธรรมของ ตน (Phrarajavaramuni (Prayut Payutto), 1980 : 5)

แนวความคิดทางสังคมการเมืองของ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) นั้น เป็นเพียงการชี้บอกทางที่ปลอดภัยให้กับสังคม เท่านั้น ส่วนการเดินทางที่ท่านชี้แนะเป็นเรื่อง ของสังคมที่จะต้องเตรียมตัวอย่างไร ใช้ปัจจัยอะไร บ้างที่จะให้การเดินทางได้รับความสะดวกซึ่ง รัฐบาล หรือผู้นำจะต้องหันมาทบทวนนโยบายใน



การพัฒนาประเทศที่ผ่านอย่างจริงจังว่านโยบายนั้นเหมาะสมเพียงไร ควรจะพัฒนาไปได้แค่ไหน แล้วกำหนดรูปแบบหรือกรอบในการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคมไทย หากมองดูแนวความคิดทางสังคมการเมืองที่ผ่านมาจะพบว่ายังขาดความเข้าใจในวัฒนธรรมของตนเอง ไม่เข้าใจตนเอง ดังที่ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาและเสนอทางออกให้หันกลับมาพัฒนาบนพื้นฐานภูมิปัญญาของวัฒนธรรมไทย โดยเริ่มตั้งแต่การให้การศึกษาถูกต้อง ที่เป็นอิสระจากการครอบงำโดยตะวันตก และผลสุดท้ายจากการครอบงำจากอิตาลีของตน สิ่งที่ท่านเสนอจึงไม่ใช่เพียงทางออกที่ว่าปัจจุบันสังคมไทยควรแก้ปัญหาอย่างไรแต่ท่านยังชี้แนะถึงเป้าหมายอันเป็นอุดมคติหรือแนวทางที่ควรจะเป็นซึ่งจะเป็นสิ่งที่ช่วยประคับประคองให้แนวทางการพัฒนาสังคมไทยให้เดินไปสู่ครรลองที่ถูกต้องมีการพัฒนาอย่างแท้จริง สังคมไทยก็จะได้ไม่เป็นเพียงผู้รับและผู้ตาม แนวความคิดทางสังคมการเมืองของท่านจึงเป็นสิ่งที่มีความค้ำยต่อสังคมไทย การนำความคิดทางสังคมการเมืองของท่านไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมไทยจะต้องทำให้เป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติซึ่งเป็นหน้าที่ของทุกๆ คนที่จะต้องช่วยกันทั้งสถาบันสงฆ์และสถาบันทางบ้านเมือง

แนวความคิดทางสังคมการเมืองของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) จะเกิดประโยชน์สูงสุดย่อมขึ้นอยู่กับ 5 องค์ประกอบ (Janthawong, 1992 : 151-154) คือ 1) สถาบันการเมืองการปกครอง ซึ่งเป็นสถาบันที่

เป็นผู้นำประเทศที่มีอิทธิพลต่อการปกครองประเทศนั้น จะต้องเห็นความสำคัญในการพัฒนาสังคมไทยบนพื้นฐานภูมิปัญญาวัฒนธรรมไทย มีนโยบายชาติในการสร้างคุณค่าและความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของไทยขึ้นมา จะเป็นแบบใดก็ได้ ทั้งวัฒนธรรมตะวันตกหรือคล้อยตามวัฒนธรรมตะวันตก แต่จะต้องสอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยที่ก่อให้เกิดความสันติสุขในสังคมไทยได้ 2) สถาบันศาสนาหรือสถาบันสงฆ์ ถือว่าเป็นหน้าที่ของสถาบันสงฆ์โดยตรงที่จะช่วยแก้ไขสังคมการเมืองของไทย แต่สถาบันสงฆ์จำเป็นต้องยึดหลัก คือ ความบริสุทธิ์ ความเสียสละและความมีสติปัญญา ซึ่งจะเป็นการสร้างสถาบันสงฆ์ให้เป็นที่ยอมรับในสังคมไทย 3) ประชาชน ซึ่งจะต้องได้รับการศึกษาที่ถูกต้องและอย่างทั่วถึง รัฐนั้นต้องถือว่าการศึกษาเป็นเรื่องที่เร่งด่วน และสนับสนุนให้โอกาสทุกคนได้รับการศึกษาอย่างเพียงพอและจำเป็นต่อการดำรงอยู่อย่างมีคุณภาพ เพราะการศึกษามีสำคัญที่สุดในการพัฒนาด้านต่างๆ 4) พุทธธรรมการนำพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้เป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมการเมืองของไทย แต่ต้องมีการปรับทัศนคติเกี่ยวกับพุทธธรรมเสียใหม่ คือคนทั่วไปจะมีท่าทีต่อพุทธธรรม 2 ลักษณะ คือ ประการแรก เชื่อว่าพุทธธรรมมีค่าตอบอยู่แล้วสำหรับทุกสิ่งทุกอย่าง ซึ่งหากนำพุทธธรรมไปใช้โดยผิดความหมายจากรูปแบบเดิมทั้งที่เข้าใจถูกต้องและเข้าใจผิดก็จะทำให้พุทธธรรมแปดเปื้อนหรือไม่บริสุทธิ์ รวมไปถึงความกลัวว่าการนำพุทธธรรมไปใช้มีโอกาสจะทำให้พุทธธรรมไม่บริสุทธิ์ เพราะความไม่แน่ใจในความหมายที่แท้จริงแต่เชื่อ



ว่าพุทธธรรมเป็นสิ่งที่สูงส่ง ทำให้ละเลยความสำคัญของกาลเทศะและบริบทของสังคมที่เป็นอยู่จริงและทำให้ไม่สนใจแสวงหาคำตอบจากพุทธธรรมที่เหมาะสมกับกาลเทศะและบริบทของสังคมที่เป็นอยู่ พุทธธรรมจึงไม่สอดคล้องกับปัญหาของสังคมจริงๆ เพราะมองคำตอบที่พุทธธรรมเป็นหลักประการที่สอง ทำให้เห็นว่าพุทธธรรมเป็นสิ่งที่เข้มงวดไม่มีความยืดหยุ่นทั้งยังไม่อยากนำเอาไปปฏิบัติจริงๆ แต่เอาไว้บูชากราบไว้ และ 5) แนวทางที่ชัดเจนในการปฏิบัติ คือสิ่งที่จะต้องยึดเป็นหลักเป็นแนวทางในการปฏิบัติ หรือการที่จะนำไปประยุกต์จากค่านิยมที่สังคมไทยควรนำมาปฏิบัติที่สมเด็จพะพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) เสนอไว้แล้ว คือ ทาน ความเมตตา ความสันโดษ การพึ่งตนเอง ปัญญา การฝึกตน คุณค่าของชีวิต และความเป็นอิสระ ซึ่งจากข้อเสนอแนะทั้ง 5 ประการ สรุปได้ว่าความภูมิใจในภูมิปัญญาวัฒนธรรมของตนเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งในการแก้ปัญหาสังคมการเมืองของไทยหรือการพัฒนาของคนไทย

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญนำมาอภิปรายผลดังนี้

การสังเคราะห์แนวคิดทางสังคมการเมืองของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) พบว่า แนวคิดของท่านได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาโดยตรง แนวคิดทางการเมืองของท่านแบ่งออกได้ 2 ประการ คือ ประการแรกมีคุณค่าทางด้านจริยธรรมการเมืองจะต้องก่อให้เกิดประโยชน์กับมนุษย์และสรรพสิ่งอื่น คือเกิดประโยชน์ต่อ

ตนเอง ต่อผู้อื่นและเป็นประโยชน์ต่อสังคม ระบบการเมืองต้องมีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาผลประโยชน์ของรัฐและประชาชน อยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข ประการที่สอง รูปแบบการปกครองท่านเห็นว่ารูปแบบการปกครองใดก็ตามจะต้องอิงหลักธรรมจึงจะเป็นการปกครองที่ดีที่สุด ไม่ว่าจะเป็นแบบราชาธิปไตยที่เป็นธรรมราชาธิปไตยหรือแบบประชาธิปไตยที่เรียกว่า ประชาธิปไตยแบบธรรมราชาธิปไตยก็ตาม ท่านเห็นว่าถ้าเป็นระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่เป็นธรรมราชาธิปไตยคือการปกครองแบบคนดีหลายคนดีกว่าการปกครองที่มีคนดีเพียงคนเดียวถือว่าเป็นการปกครองที่ดีที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของสมยศ จันทะวงษ์ (Janthawong, 1992 : 1-2) ได้ศึกษาเรื่อง ความคิดทางการเมืองของพระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) สรุปความได้ว่า ความคิดทางการเมืองของพระเทพเวทีได้รับอิทธิพลโดยตรงจากพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมจะพบว่าความคิดของท่านมิได้เป็นอุดมคติอันเลิศลอย แต่เป็นการมองสังคมรอบด้านที่เป็นอยู่ด้วยความสนใจในการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ในขณะที่การพัฒนาด้านวัตถุเติบโตอย่างรวดเร็วการพัฒนาด้านจิตใจกลับเสื่อมถอยลง ความไม่สมดุลของการพัฒนาทั้งสองด้านก็เกิดขึ้นและนับวันก็ยิ่งมากขึ้นเรื่อยๆ การพัฒนาที่ผ่านมาจึงเกิดสภาพที่เรียกว่า “ทันสมัยแต่ไม่พัฒนา” ท่านจึงได้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาสังคมการเมืองด้วยการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยพยายามยืนยันยึดอยู่บนหลักวัฒนธรรมของตน ท่านเห็นว่าความมั่นคงและรอบรู้ในฐานวัฒนธรรมของตนเท่านั้น จึงสามารถเอาวัฒนธรรม



ที่แตกต่างมาใช้ได้ประโยชน์มิเช่นนั้นจะทำให้เกิดโทษได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phansri (2007 : 26) ได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องพุทธธรรมกับการเมืองและการพัฒนาประชาธิปไตยในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ พบว่า ในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ มองการที่จะพัฒนาการเมืองไป สู่ความเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริงได้นั้น จำเป็นที่บุคคลในสังคมจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนา เพราะเป็นระบบที่เอื้อประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง โดยจะต้องพัฒนาประชาธิปไตยบนรากฐานของหลักพุทธธรรมเท่านั้น เพราะหลักพุทธธรรมสามารถนำมาใช้ได้ผลจริงตามเหตุและผลที่เกิดขึ้น ลักษณะเช่นนี้เรียกว่า หลักพุทธธรรมมีความเป็นอภิปรัชญา เพราะสามารถนำมาใช้ได้ตลอดเวลาทุกโอกาส โดยไม่ได้เลือกเวลาและสถานที่ นอกจากนี้ในส่วนของการเมืองนั้นในความคิดของพุทธทาสภิกขุ ท่านไม่ได้สนับสนุนสาระสำคัญของระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบันที่นำเอารูปแบบตะวันตกมาใช้ เนื่องจากมองว่าไม่เหมาะสมกับสังคมไทยเนื่องจากหลักการของประชาธิปไตยที่เรา นำเอารูปแบบตะวันตกมาใช้นั้นมีลักษณะที่เอื้อผลประโยชน์ต่อชนชั้นนายทุนหรือเสรีนิยมที่มีแต่เรื่องของผลประโยชน์การเห็นแก่ตัวเอารัดเอาเปรียบกัน ซึ่งพุทธทาสภิกขุมองลักษณะของประชาธิปไตยแบบนี้ว่า เป็นลักษณะการเมืองที่แย่มากที่สุดและเป็นระบอบการปกครองที่เลวร้ายที่สุด โดยพุทธทาสภิกขุได้เสนอแนวทางในการที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้น โดยจำเป็นที่จะต้องใช้หลักการจัดสังคมในอุดมคติของท่านซึ่งเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีพุทธธรรมเป็นหลัก เรียกว่า

“ประชาธิปไตยแบบธัมมิกสังคมนิยม” ซึ่งถ้าหากคนส่วนใหญ่ที่ไม่ได้ศึกษาระบบสำคัญของธัมมิกสังคมนิยมอย่างถ่องแท้ก็มักจะคิดตามความรู้สึกของตนว่าเป็นระบอบสังคมนิยม เป็นระบอบสังคมนิยมหรือเผด็จการมีลักษณะตรงข้ามกับหลักประชาธิปไตยที่คนทั่วไปเข้าใจอยู่ในปัจจุบันซึ่งแท้จริงแล้วธัมมิกสังคมนิยมที่พุทธทาสภิกขุเน้นหรือประกาศว่าเป็นระบอบประชาธิปไตยที่ดีที่สุด ความคิดของท่านนั้นเป็นลักษณะสังคมในอุดมคติที่ประกอบที่ประกอบอยู่ด้วยธรรม ซึ่งสามารถจัดให้คนจำนวนมากๆ อยู่ด้วยกันอย่างผาสุก โดยใช้หลักการของสังคมนิยมที่ประกอบด้วยธรรมมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการบริหารบ้านเมือง ซึ่งพุทธทาสภิกขุมองการจัดตั้งกล่าวข้างต้นว่าเป็นเรื่อง “การเมือง” ที่มีแต่ความสงบสุข มีสันติสุข เพราะหลักการดังกล่าวข้างต้นถือเอาประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักมากกว่าที่จะคิดถึงผลประโยชน์เฉพาะตน แต่พุทธทาสภิกขุก็ได้แสดงทัศนะว่าการที่จะนำหลักการดังกล่าวมาใช้แล้วประสบผลสำเร็จเป็นเรื่องที่ยากมากในสังคมยุคปัจจุบัน เนื่องจากพุทธทาสภิกขุมองว่า มนุษย์ส่วนใหญ่ได้ พอพูนกิเลสไว้มากจนเกินไป การแก้ไขจึงต้องอาศัยความอดทน และต้องใช้ระยะเวลาในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น พุทธทาสภิกขุเสนอและสนับสนุนแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้นโดยใช้ระบอบประชาธิปไตยแบบธัมมิกสังคมนิยมเป็นเครื่องมือเท่านั้น จึงจะสามารถลดกิเลสที่มีอยู่ในตัวของมนุษย์ได้ ลักษณะแนวทางดังกล่าวข้างต้นต้องอาศัยหลักการมองสรรพสิ่งในโลกด้วยความรู้สึกลึกซึ้ง ยึดมั่นถือมั่นปล่อยวาง และมีจิตสำนึกที่ดีต่อส่วน



รวมมากกว่าส่วนตน ซึ่งการมองสรรพสิ่งเป็นอนิจจัง พุทธศาสนิกชนมองว่าเป็นการค้นพบพุทธธรรมที่แท้จริง ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์ทำได้ง่ายและสามารถนำมาปฏิบัติได้ในมนุษย์ทุกคน โดยไม่ใช่เรื่องที่ยากเกินความสามารถที่มนุษย์จะทำได้ ถ้าหากมนุษย์จะหัดมองหรือพิจารณาสรรพสิ่งต่างๆ ด้วยจิตใจที่เป็นกลาง เพราะพุทธธรรมในทัศนะของพุทธศาสนิกชนนั้นก็คือ ตัวธรรมชาตินั่นเอง ซึ่งมีกฎธรรมชาติคอย ควบคุมดูแลให้เกิดกระบวนการตามวิถีที่ธรรมชาติได้ควบคุมเอาไว้แล้วนั้น โดยอาศัยสติปัญญาที่ได้ผ่าน การขัดเกลาด้วยศีลธรรมมายึดเป็นหลักปฏิบัติ เพื่อที่จะได้บรรลุจุดหมายของประชาธิปไตยที่ แท้จริงร่วมกัน นั่นก็คือ ความผาสุกของคนในสังคม เกิดสันติสุขและสันติภาพขึ้นทั้งในระดับสังคมและระบบโลกและยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chongsomchai (1995) ได้ศึกษา พุทธธรรมและการเมืองกับการพัฒนาประชาธิปไตยในทัศนะพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรหลัก 3 ตัว คือ พุทธธรรมการเมืองกับการพัฒนาประชาธิปไตย อันจะนำไปสู่ทางออกของการพัฒนาประชาธิปไตยของไทยในอีกแนวทางหนึ่งโดยใช้พุทธธรรมเป็นหลักคิดจากผลการวิจัยพบว่า ในทัศนะของพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) นั้น การเมืองและการพัฒนาประชาธิปไตยต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม นั่นคือการเมืองและประชาธิปไตยถือว่าเป็นส่วนของวินัย (การจัดระเบียบภายในสังคมมนุษย์ต้องสอดคล้องกับธรรม (สัจธรรมความจริงแห่งธรรมชาติ) จึงจะเป็นการเมืองและประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ

และในส่วนของพัฒนาการเมืองและประชาธิปไตยนั้นต้องเน้นไปที่การพัฒนาคุณภาพของคนเป็นสำคัญ กล่าวคือ ต้องพัฒนาคุณภาพของคนในสังคมให้คนเป็นธรรมาธิปไตยโดยใช้หลักศึกษา (การศึกษา) ให้ครบสมบูรณ์ทั้งศีลสมาธิ ปัญญา และถือว่าสิ่งนี้เป็นเงื่อนไขแห่งความสำเร็จของการพัฒนาการเมืองและประชาธิปไตย และจากการมองด้วยแนวคิดดังกล่าว จะเห็นต่อไปว่าหลักพุทธธรรมสามารถมองและตีความการเมืองและประชาธิปไตยได้สอดคล้องกับวิถีของความ เป็นไทยได้มากกว่าหลักประชาธิปไตยแบบตะวันตก

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 การพัฒนาการเมืองบนฐานแห่งพุทธธรรม จะเกิดผลที่ดีได้นั้นต้องนำหลักพุทธธรรม (ศีลธรรม) มาเป็นรากฐานของสังคมการเมือง นั่นคือ กลุ่มต่างๆ ในสังคม ต้องตระหนักและเห็นคุณค่าของหลักพุทธธรรมอย่างแท้จริง ซึ่งจะนำมาซึ่งความศรัทธาและส่งผลต่อการปฏิบัติตัวที่ถูกต้อง

1.2 การปรับปรุงพัฒนาคนเป็นสิ่งสำคัญต่อผลแห่งความสำเร็จของสังคมการเมือง แต่เป็นเรื่องที่ยากในการปฏิบัติ ดังนั้นทุกส่วนของสังคมไม่ว่าจะเป็นครอบครัว การพัฒนาตัวเองทั้งในด้านวิทยาการต่างๆ ความรู้ทางด้านกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อเป็นกรอบในการป้องกัน ตนเอง และมีการพัฒนาทางการเมือง ว่าซึ่งการคัดกรองคนดีเข้าไปทำหน้าที่บริหารประเทศ จะประสบผลสำเร็จและได้ผลสมบูรณ์ดังที่ตั้งเป้าหมายไว้



2. ข้อเสนอแนะสำหรับวิจัยครั้งต่อไป
 - 2.1 ควรศึกษาปราชญ์ผู้รู้ท่านอื่นๆ ที่ได้รับงานเกี่ยวกับเรื่องการเมืองหรือการพัฒนาสังคมด้านอื่นๆ เพื่อเป็นประโยชน์กับสังคมต่อไป
 - 2.2 ควรมีการศึกษาในประเด็นเรื่องปัญหาอุปสรรคที่ส่งผลต่อการเมืองไทย โดยศึกษาในด้านปัจจัยที่เป็นปัญหาอุปสรรคของแนวคิดและบทบาททางการเมืองของนักการเมืองไทย

References

- Chongsomchai, C. (1995). Buddhist teachings and Politics, with each other complemented to develop democracy in Phradhammapitaka's (aka P.A. Payutto) Attitudes. *Political Science thesis on Administration*. Graduate School : Chulalongkorn University.
- Janthawong, S. (1992). *Phradebvedhi's (P.A. Payutto) Political Thoughts*. Thematic research on Political Science for graduates majoring in Administration. Faculty of Political Science. Bangkok : Thammasat University.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya. (1996). *Tipitaka, Mahamakutrajavidyalayaversion*. Bangkok : Mahamakutrajavidyalaya printing house, 1996.
- Maliwawan, P. (1985). *The doctrine of governing*. Bangkok : Religious Printing House.
- Phrarajavaramuni (Prayut Payutto). (1980). *Buddhism and Societal Fates*. Bangkok : Komonkhimthong Foundation Press.
- _____. (1989). *Democracy in Buddhism and Thai Society*. 2nd Edition. Bangkok : Komonkhimthong Foundation Press.
- _____. (1998). *Looking at America and Solving Thailand's Problems*. 9th Edition. Bangkok : Buddhaddham Foundation Press.
- Phansri, W. (2007). Buddhist Teachings and Politics and Democratic Developments in Buddhadasa Bhikkhu's Attitudes. *Political Science graduates' independent study for their majoring in Politics and Administration*. Graduate School : Mahasarakham University.
- Suksamran, S. (1987). *Buddhism development: a case study of monks, developers*. Bangkok : Social Sciences Association of Thailand.
- Wikipedia, Open Encyclopedia. (2018). *Somdet Phrabuddhagosacaraya (P.A. Payutto)*. <https://th.wikipedia.org/wiki/> (Accessed 17 January 2018).
- Wirawan, A. (2012). *The Thai King and Buddhism*. Bangkok : Amarin Printing and Publishing Public Company Limited.

